

Дамян П.  
Дамянов

---

Живеи  
така че...

*Есета*

---

**ДАМЯН ДАМЯНОВ**  
**ЖИВЕЙ ТАКА, ЧЕ...**

[chitanka.info](http://chitanka.info)

## НЕ МОГА БЕЗ ВАС!

ВИЕ, с чието слово съм израснал, чийто дъх съм дишал, и не само аз, благословени да сте! Благословен да е дъхът ви, който, ако не е изчезнал, все някога ще изчезне! Благословено да е словото ви, което, ако за миг е изчезвало и са го забравяли, ще възкръсва и ще оживява с времето!

За вас са писали и ще пишат критици и историци и аз не искам да изместя писанията им. Искам само да ви благодаря с по две-три топли думи за хилядите думи, които съм взел от вас! Не ви вдигам паметници, защото паметници има право да вдига само времето! И само такива, каквито вие си издигате сами, без да знаете това.

Много сте вие, хиляди сте вие, близките на сърцето ми, и ако река да пиша за всички ви, няма да ми стигне животът... А и на мен ми трябва още малко животец — да се порадвам на този свят, от който може да си отида и преди да ми е дошло времето...

И сега вашите образи висят в душата ми, както някога по стените на класната стая. Колко други образи висяха там — на жени и мъже, на приятели и душмани! Всички те или повече от тях изпопадаха, съборени от случаен вятър. И на местата им останаха дупки, от които вее. Но вашите образи никакъв вятър не може да обрули и те сега ме топят.

И аз искам да дам поне частица от топлината им на другите. Сигурно не ще успея, защото голяма е тази тяхна топлина, но ще се помъча поне като щрих, като силует да съхраня нещичко от нея.

Идеята за силуетите откраднах от един кръчмарски бедняк, който рисуваше такива силуети не с молив, а с ножичка. Режеше ги от черна хартия в профил и често те не си приличаха с прототипа. Сигурно и с мен ще стане така... Но вие не ми се сърдете! Вие, които написахте толкова нещо за другите, знаехте ли, че някой ще напише нещичко и за вас? Може би не сте го и искали! Но ето, аз ви го давам, колкото мога и както мога. За да ви имам по-близо до себе си.

Защото не мога без вас!

Благословени да сте!  
Амин!

## ПЪРВИЯТ, БЕЗИМЕННИЯТ

*Отсякоха му и двете ръце  
и пак го питат и го разпитват:  
— Даваш ли, даваш, Балканджи Йово,  
хубава Яна на турска вяра?  
— Море, войводо, глава си давам,  
Яна не давам на турска вяра!*

*Отсякоха му и двете нозе,  
избодоха му и двете очи...  
на дрипа го направиха него,  
клетия, а той пееше ли, пееше:  
Яна не давам на турска вяра!*

Затова няма лице, очи няма! Никой не се е сетил да го фотографира за музея, защото знаеше, че не е за там. В музея слагат само мъртвите, а той оцеля! Той е безсмъртен! Яка душа има, дяволът!

И яки ръце, златни ръце, които зидаха джамии и църкви, марангозваха тавани и тъкаха златобагри черги... Само че много му бяха душманите, та тия две ръце му не стигнаха да се брани от тях. Тогава на помощ викна Марко Кралевити. Оня, страшния, с рунтавнте вежди и със сабята дамаскиня, що се дипли дванадесет пъти и сече по девет глави наведнъж.

Сечеше Той глава подир глава, но с много Кеседжии имаше да се бори, та сечаха и неговата. Сечаха я, но не я отсякоха. Тя пак никнеше, пак я сечаха, пак... И така безсмъртен остана той! Мъчеха се да го обезобразят джандарите по участъците, но неговото лице вече беше останало в тревненските тавани и в родопските халища... Той — първият, който ме учеше на поезия! Но откак победи Мусата, май нещо му се фръцна мозъкът, та си уши костюм алафранга, заряза кавала и си купи транзистор. Заряза седенките и хукна по мачове... Но и сума

комини вдигна по Кремиковци и къде ли не още! И те като кавали  
засвириха новата му песен, която и сега ме разплаква:

*Халал ти вяра, майсторе,  
дето си зидал калето:  
двеста вихрушки да воят,  
триста черкеза да минат,  
не могат да го съборят!*

## ХРИСТО БОТЕВ

Горд съм, че съм роден на една земя с Него! Срам ме е, че с цели пет години е по-млад от мене Той! Боя се, загдето съм написал само около две хиляди стихотворения, а Той — толкова много — двадесет и четири! Аз ще раста на години, ще пиша стихотворения и все повече ще се смаявам пред Него. Защото Той е от върхове, които растат! Ще расте Той от Милин камък и ще остава над годините.

За Него в своите „Върхове“ един друг връх, Константин Константинов пише:

„Той даде всичко, което имаше, на тая земя, дето отиде да умре: своята неосъществена младост, своя гений, с който цъфна голямата поезия на българския народ, остави ни един език, на който ние още не можем да му се отблагодарим достойно. Какво повече може да даде един човек?“

За Него аз, който съм само една падина между всички върхове, аз, който съм никой, се осмелих да напиша само две строфи! Не за да му отблагодаря — това не мога; не и да го величая — той си е великан, а само за да му се поклоня:

*Само поетът и лудият могат  
тъкмо тъй: с двеста другари  
голи да влязат в големия огън  
и крепост с глава да събарят!*

*Само поетът и лудият дръзват  
с юмрук да трошат вековете!  
Българийо, майко, горд съм до сълзи,*

*че раждаш и „луди“ поети!*

Осмелих се да го нарека луд, защото само лудите и гениите са способни на подвиг! Казват, че в огъня и Хус полудял... Може би огънят е лудост! Навярно и луд го е открил! Луд или гений!

Хиляди, милиони думи са казани и ще бъдат казвани за Него, но никой не изрече онова, най-вярното, което Той изрече. Защото, без да знае, сякаш сам за себе си писа:

**ТОЗ, КОЙТО ПАДНЕ В БОЙ ЗА СВОБОДА, ТОЙ  
НЕ УМИРА...**

Гледам Го на портрета, този двадесет и седем годишен момък, който с брадата си ми прилича на бог, и зачитам молитвата си:

*О, мой боже, правий боже...*

От неговото Верую всички ставаме „верующи“!



## ПЕЙО ЯВОРОВ

Отдавна съм съборил кумирите си и съм престанал да вярвам в повечето от тях. Кумирите са толкова преходни, колкото преходен е животът. Само Той остана! Той, Яворов! Не смея да го нарека „моят“, защото той е на всички и ничий. Той е на вечността!...

Срещу себе си на стената съм окачил отливката от неговата посмъртна маска. Като икона. И вечер, преди да заспя, мислено се кръстя пред нея. Защото всеки човек има нужда от един бог в живота си. А аз друг нямам!

Но нека не го славословя повече! Славослови се този, който трябва да бъде защитен! А Той се защити сам! Защити се от оня свят, който искаше да го убие и го оплю със салонните си клюки; защити се от Мина и Лора, които, макар и мъртви, го деляха помежду си и го викаха при себе си; защити се от своите хайдушки копнения, които крещяха в него:

*С враг врагувам — мяра според мяра,  
с благ благувам — вяра зарад вяра...*

Защити се сам си!

Гледам маската. Очите — кротко притворени, носът — прав като у римлянин, мустаците — сократовски и спокойни. Само устата — леко напрегната, като да е искала да издума думи, които внезапната смърт е вкаменила:

*С кръвта си кръст ще начертая  
от Дунав до Егея бял!*

Кой ли се е сетил в оня страшен миг на смърт, на експертизи и клюки да увековечи смъртта му? Трябва да е бил или маниак, или до смърт предан негов приятел! Над дясната вежда даже и в гипса се е вдълбала куршумената дупка. Гледам я и се мъча да видя през нея България. Но не онази дворцова куртизанка България, която уби поета, а онази майчица свята, на която той даде всичко, що имаше.

И аз благославям това „всичко“! Благодаря му за всички думи, които ми е дал, но най-много му благодаря за онези два стиха от „Калиопа“, които станаха наслов на живота ми:

*О, защо с крила, ти, божже,  
пеперудата дари?*

Ако сте на мое място, бихте разбрали силата им!

## ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ

*Как бяха скръбни моите детски дни!  
О, колко много сълзи спотаени!...*

Тези два стиха бяха достатъчни, за да стане мой! Завинаги! Той ме бе прочел, преди сам да прочета себе си.

Бях петнадесетгодишен, когато се запознахме. Той „възкръсна из мъртвих“, върна се пращен от бойното поле и понеже бе намерил своя дом в Копривщица превърнат в музей, влезе в моя. Подаде ми единствената си книжка, която не беше видял отпечатана приживе, и аз я изгълтах на един дъх до вечерта. Четях и плачех. Един юноша, който още не бе ходил на война, нито се беше влюбвал още, можеше само да плаче...

И аз, разпаленият до вчера атеист, който бе молил майка си да изхвърли своето глупаво кандило от стаята, вечерта сам го запалих. Бях намерил един от боговете си. А и в книжлето, което мъртвият пехотинец ми бе подал, пишеше:

*Смирено влязъл в стаята позната,  
последна твоя пристан и заслона,  
да шепнеш тихи думи в тишината,  
впил мррен поглед в старата икона:  
аз дойдох да дочакам мирен заник,  
че мойто слънце своя път измина...*

Не, твоето слънце тепърва ще изгрява, беден подпоручико! Ти, който не дочака да дойде твоята „Морна, Морна, в буря скършен знак“, ти, който, за да забравиш немотията и хъшовските кръчми, сам се изправи пред куршумите; ти, който се луташе между светлата вяра и лудия Ницше, ти се завърна в бащината къща! Завърна се, когато

вечерта смирено гаснеше. Завърна се заедно с мене през една жълта есенна вечер...

Аз вървах из глухия ти копривщенски дом, а чужденците, които щракаха с фотоапаратите си наоколо, гледаха втрещено сълзите ми. Не ги разбираха, не можеха и да ги разберат...

А аз плачех, защото пред очите ми като кошмари седяха два страшни експоната: твоята мъничка бебешка люлка и дъсченият куфар, който се бе върнал вместо теб от фронта. Не погледнах дали в него има „с кръв опръскани писма“, но ми стана страшно от близостта на тези два края — детството и куршума. Ах, този проклет куршум не бе ли видял, че се забива в дете! Защото ти бе дете и за да скриеш това, си бе пуснал брада! Само децата отиват така на война...

Излязох от къщата и помилвах майка ти, която се бе вкаменила на прага от чакане. Помилвах я и ѝ прошепнах, че ще се завърнеш, че ти вече си се върнал. Завинаги си се върнал, исках поне нея да утеша, защото

*И в кротък унес чака тя  
да дойде нейното дете.*

## ХРИСТО СМИРНЕНСКИ

Да си само на двадесет и четири години, да си събрал в себе си целия свят, над който да можеш със сълзи да се смееш и със смях, да плачеш, знаейки, че, си обречен, е велико нещо! А той знаеше, че ще умре, виждаше костеливите неумолими ръце на своята жълта гостенка и все пак си даваше надежда: „До другата есен, до другата пролет!“ Храчеше кръв и си даваше надежда! Крещеше за въздух и си даваше надежда!

И не само на себе си. На целия свят. Защото тогавашният свят беше цял разкапан от охтика. И ако все пак този юноша жадуваше някакво изцеление, жадуваше го не толкова за себе си, колкото за своите гладни братя. А много бяха тези негови братя: и дрипави гаврошчета, и слепци, и улични жени, и цветарки. Той ги цереше с надежда или... с горчиво кафе. Или бе магьосник, или бе само един вярващ и чист юноша. А може би едното и другото заедно...

Пророк бе той! Пророк или заклинател, който не моли, а заповядва:

*И когато сетний камък на обгърнатия в пламък  
и разруха древен замък се отрони в пепелта,  
вий слезнете от конете и земята целунете —  
възцарете вечна обич, вечна правда на света!*

Мисля, той не е умрял само от туберкулоза! Ако не му е стигал въздухът в гърдите, то е било, защото тези гърди са били претъпкани с милиони неща: с цветарки и гавроши, с барикади и северни сияния, с гладиатори и вулкани. И редом с тях — мефистофели и приказни стълби, очи като черешки, баланиади, министерски шкембета... Как няма да се пръснат такива гърди? Къде в тях място за въздух?

И все пак колкото и малко да е бил въздухът, колкото и да не е стигал на самия него, този въздух стигна, за да проветри целия

задушен свят.

Казват, днес туберкулозата се лекувала... Не знам. Но без страх дишам въздуха, който поетът някога е заразил с бацилите си. И съм му много благодарен за този „заразен“ въздух!

## ГЕО МИЛЕВ

Какъв ли ужас е да бъдеш изгорен жив? И въпреки това да благославяш човека, който е открил огъня! Да бъдеш удушен с някаква ръждива тел през гърлото и да вярваш в силата на въздуха! Да вярваш в идването на власт на мечтите си, на идеята, за която гориш! И да крещиш от пламъците:

*Всичко писано от философи, поети  
ще се сбъдне!  
Без бог! Без господар!  
Септември ще бъде май!  
Човешкия живот  
ще бъде един безконечен възход —  
нагоре! нагоре!  
Земята ще бъде рай —  
ще бъде!*

... И то когато земята е ад! Пъкъл! Не е ли това един български нововековен Галилей?

Някога исках да имам коса като неговата — да пада над дясното ми око. Не знаех, че този романтичен кичур всъщност е трагичен — крие едното око, което го няма, което е стъклено... Сега, макар и да плешивея от ден на ден, не искам перчема му. Искам само неговото единствено око, за да мога да гледам напред в годините... Защото той само с едно око видя бъдещето...

Какво ли бих видял аз, ако имах това око? Сигурно — невероятно красиви неща, неизказани и немечтани неща, чудесни като в приказка! А в дъното им, най-отзад — един едноок човек, хиляди хора с очи и без очи, които горят живи. Като факли.

За да стане по-светло на тая тъмна и дълго ослепявана грешна земя...

## НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Цялото лице на българския фашизъм бе покрито с петната на позора! Хиляди, милиони бяха те и макар че това пъпчиво и зверско лице си отиде завинаги, петната останаха. Превърнаха се в рани по душата на моя народ! Една от най-дълбоките рани, едно от най-грозните петна беше убийството на Поета.

Те не знаеха кого убиват! Не, много добре знаеха и затова убиваха! За тях, а не за самия живот Поетът писа:

*Но ти изчерпваш своите сили,  
слабееш ти,  
отпадаш ти!  
Затуй така жестоко жилиш  
в предсмъртен ужас  
може би.*

И ако при зверщината изобщо може да се говори за заслуги, то в случая заслугата е една: тя прави жертвите си безсмъртни!

Да казвам ли колко велик е този човек, какъв необятен космос е и какво хладнокръвие му е трябвало, за да пише стихове няколко часа преди смъртта си? Излишно!

Ще повторя само един факт, навярно също много известен, но така знаменателен, че никога не губи символиката си. Разказа ми го майката на поета, баба Елена Вапцарова:

— Мамо — казал ѝ синът на предсмъртното свиждане — утре, когато ме убият, не носи жито по гробищата! Донеси хляб на другарите ми в затвора. А житото посей в земята, на лято ще изкласи!...

23 юли 1964. На този ден, в този същия час, в който преди двадесет и една година бяха убили Него, аз... се жених! Да, нарочно избрах този ден и този час за сватбата си! Имаше някаква трагично-



велика символика в това! Може би жестока, може би радостна, но при всички случаи велика — в деня, в който само преди двадесет и една година са умирали нашите най-големи поети, ние, за които те умираха, се женихме!... Ако сега, пишейки това, се усмихвам, то е само за да не видите сълзите ми, за да не се разплача! Лудо, бясно, неистово.

— Къде си? Ела на моята сватба, стани ми кървав кум! Радвай се, пий и пей заедно със сватбарите и яж този хляб на софрата — той е твоята плът! Сега е лято! Житото, което пося майка ти, поникна! Изкласи!

## НИКОЛА ФУРНАДЖИЕВ

Колко повратен и неочакван е животът: само преди седмица се канех да пиша за теб като за жив! Но макар че днес те видях на смъртното ложе в Народния театър, макар че дълбоките ти подпухнали очи вече не ме гледаха, нито басът ти ми говореше, ти за мен бе пак жив. Пак бе оня Фурнаджиев, който преди осем години идваше у дома, за да редактира стихосбирката ми „Очакване“. Не се възгордяваше нито от годините си, три пъти колкото моите, нито от името си, в сравнение с което моето бе нищо, не те спираха нито известността ти, нито престижът ти! Идваше. Идваше не само като мой редактор, а като мой баща, като мой приятел. Защото само пред приятел би могло да се плаче, както плаках веднъж пред тебе. Някаква юношеска моя история, за която не е нито време, нито място сега пред лицето на смъртта и пред ушите на хората да говорим.

И ако все пак повтарям думите, които тогава чух от тебе, то е, защото в тях имаше една голяма, обобщаваща мъдрост:

— Не си харчи ума за глупости, момчето ми! Ни за фалшиви любови, ни за фалшиви приятелства! Не заслужават! Пази го за големи неща! За поезията го пази и нея не зарязвай, за да не те зареже и тя! Тя зареже ли те, спасение няма!...

И в ушите ми още звънят последните ти думи „... спасение няма“. Звъняха и днес, когато се прощавах с тебе, звъняха и тая вечер, когато от телевизионния екран ти си вземаше сбогом с мене. Звънят и сега от всяка твоя поправка, която някога си нанасял с едър и отсечен почерк върху ръкописа на моето „Очакване“. Връщам се към тази синя стара папка, за да ти дам малко от своя живот.

Но защо да ти подарявам свой живот, когато твоят още не е завършил? Той, този твой живот, не свършва с катафалката, нито с надгробните сълзи на приятели и лицемери! Той преминава като кървав конник под дъги и слънца над планините, гори там, където „изгоряха селата и паят бесилките“, по пътищата на родината върви!

Защо да ти подарявам аз живот? Ти си имаш един свой, който  
тепърва започва! Нали това ми казва твоят глас от телевизора:

*Аз съм все още тука! Наздраве!  
Как е весело да се живееш!...*

Сбогом, мой учителю и стар приятелю! Ти няма да чуеш това  
мое последно „сбогом“, но за мен ще останеш винаги жив, докато жив  
съм и аз! Защото и сега, когато те няма, пак

*Вън е зима, вън е ласкава зима,  
навалял е отново снегът,  
ала извори неизтощими  
под снега цяла нощ бълболят.*

27 януари '68

## ВЕСЕЛИН ХАНЧЕВ

Сигурно е страшно да знаеш, че дните ти са преброени, и да пишеш стихове! Че след година или след час ще свършиш и пак да крещиш: „Жив съм!“

Подвиг, равен на Вапцаровия! Има ли значение кой е врагът — куршумът или ракът? И двамата са еднакво хищни и безпощадни! И пред двамата стои изправен по един поет! Умира по една вселена!

*Има ли стая за целия свят?  
В нея сложете ме! В нея!*

Вик на умиращ орел, който се е издигнал в най-високото, за да се прости със света и да се хвърли отгоре. Само орлите умират така!

Но той не беше орел! За да бъде, му пречеше нежността. Той бе просто човек, бе един от най-нежните наши поети:

*...затуй че бе на твое име кръстен  
и моят лош, и моят хубав час,  
на твоя малък пръст наместо пръстен,  
горещите си устни слагам аз.*

... И от най-талантливите... Не казвам това, защото е мъртъв, нито защото бе мой приятел (за мъртвите — или хубаво, или нищо, а умре ли човек, всички му стават приятели!) — казвам го, защото той е поет! Поет, който с еднаква нежност можеше да носи „стихове в паласките“, да гори в любовта и да страда за най-добрия ученик, да се смее в епиграмите си над „Албума на Бешков“! Неговото сърце бе космос! Той можеше едновременно да разговаря с всички хора от света: и с испанеца Хосе Санча, и с парижкото момиче, което рисува

цветя върху тротоара, и с... мен, който не му отидох на последно свиждане в болницата. А аз не отидох на последното, защото на първото се разплаках: трябваше взаимно да се лъжем, че ракът е милостив. И като не успявахме, се усмихвахме, глупаво и тъпо се усмихвахме един другиму.

Разплаках се на глас едва когато той вече не можеше да ме чуе — на траурния митинг-погребение пред Народния театър. Разплаках се наред София, пред хиляди очи без никакво стеснение. Бих се разплакал наред света, ако знаех, че плачът ми ще го върне...

Откъде да го върне? Как да го върне? Та той е тук, в стаята ми — във всяка вещ и образ покрай мене. Дори гласа му чувам от грамофонната плоча:

*За да останеш, за да си потребен,  
за да те има и след теб дори...*

И все пак в Софийското гробище стърчи една зловеща пирамидка с името му и с двете дати: „4 април 1919 — 3 ноември 1966“.

Смъртта е страшна, но едно е утешението ни: безсилна е тя да вземе от нас оставеното, пък дори то да е само думи...

## ЧУДОМИР

*Стари и добри мои приятели и другари, не съм се съмнявал ни за минута, че няма сърдечно да ме изпратите до „вечното ми жилище“, ако не вали дъжд.*

Из предсмъртните  
му „Драсканици в  
болницата“

Тези думи като че са укор към мен! Не знам дали бях от добрите му приятели, но се обичахме. И аз — него, и той — мене. Въпреки разликата в годините ни, в имената ни, в талантите ни. Не помня дали валеше дъжд в деня на погребението му, но аз не отидох в Казанлък. Не отидох и нито на едно свиждане с него тук в болницата. Не заради дъжда, а защото се боях да не почне да се шегува и със смъртта! Защото при многото ни междуболнични виждания разбирах, че той знае за нея, вижда я, усеща я до възглавницата си... А с какво друго би се бранил един Чудомир от нея освен с шегите си!

Страшни шегии! Чета ги в посветения нему траурен брой на „Стършел“ и плача. Плача от хумора им, от мъдростта им, от тъгата им! Защото в тях има и хумор, и мъдрост, и тъга, само униние няма. Както в целия му живот! Както в разказите и карикатурите му за Лъжлив Съби и Нено Сенегалеца, за как' Сийка и Чолпанката...

Мисля си за този най-съвременен Алеко, който въпреки грамадния си талант, въпреки голямото си име никога не ламтя за постове и звания, и ми става страшно! И тъжно, и гордо! Този титан на словото даже не дойде да завладява София, както направиха повечето от неговите братя по перо, а си остана до гроба оня тих и благ казанлъчанин, който се задоволяваше само да владее душите на хората. А той ги владееше! Бе господар на тези души, лекуваше ги. И в това е

разликата между него и Алеко: единият лекуваше, другият удряше със сатъра на сатирата!

И никой критик, никой надгробен оратор не би могъл да оцени неговото дело така, както самият той си го оцени:

„Казват, че народите са като децата — не обичат да им се чете морал, а искат да стигнат до истината, развличайки се. Казват още, че ако сатирата е хирургически нож, то хуморът е «сладкият мехлем» за раната. Щом е така, не остава нищо Друго, освен да си пожелаем този сладък мехлем да се произвежда масово и да се продава под път и над път, защото у нас има още много рани за лекуване.“

Какво още може да се добави? Нищо. Освен един скромнен гроб в двора на една казанлъшка къща и един смях, който остава да кънти и да ме разтърсва така, че не разбирам смея ли се или плача. Защото една от шегаджийските негови „Драсканици“ ми казва:

„... И все пак, и все пак колко самотен е човек, колко сам-самичък е в света!“

## СЛУЧАЙНА СТРАНИЦА, ПОПАДНАЛА НЕ НА МЯСТОТО СИ

Дотук като че ли свършват мъртвите и започват живите. Но само тия ли са майсторите, които са ме омагьосвали със словото си? Не, разбира се! Много повече са те, свидните на сърцето ми. Десетки са, стотици са, безброй са. Поети и белетристи. Весели и тъжни. Наши и чужди. Съвременни и стари. Мъртви и живи. Чет нямат. Кой е големият между тях и кой — малкият? Кой — великият и кой — незначителният? Това може да каже само времето...

Големият е може би вече мъртъв, жив или пък още нероден. Много вярно е „Предсказанието“ на Павел Матев:

*Ще се яви една комета,  
голям поет ще се роди.  
И той от днешните поети  
ще вземе по един мотив.  
Ще ги вплете във пъстра гама  
с необичайна простота.  
И ще узнаем удивени,  
че тук, където сме родени,  
светът е много по-богат...*

Някой друг или пак този поет, не помня, бе казал, че може би „големият е между нас“! И това е самата истина! Никой не знае кого ще възкреси и кого ще погребее времето.

Искам да назова това време с хиляди имена. На поети и на разказвачи, на българи и на небългари, на хора, чието слово ме е възвисявало и трогвало, учило и заклевало. Но не смея. Все някого ще забравя, все нечие име ще пропусна.



Затога ще затворя тази част от книгата си само с две имена. Имената на тези, които са ми дали най-много през последните десет години. Два върха. Единият — в поезията, другият — в белетристиката: Атанас Далчев и Константин Константинов.

Благодаря ви, забравими мои!

## АТАНАС ДАЛЧЕВ

За мен той е нещо като последната любов. Тази любов е най-силната, но идва едва когато десетки други вече са отнесли страстите и чувствата. И за нея е останала само мъдростта. Тя идва чак когато са ти отишли пролетната нежност и лятното лекомислие. Но

*... Нищо че огнището ще стине  
и зимата ще ни обгражда пуста,  
ще населите нейните пустини  
със наште спомени и наште чувства.*

С поета Атанас Далчев ме запозна Радой Ралин през 1958 година. С човека Атанас Далчев ме запозна пак той шест години по-късно. И ако съм благодарен на Радой, че беше първият „жив“ поет, когото съм виждал и който най-напред поощри стихчетата ми, дважд благодарен съм му, че ме запозна с този вълшебен свят, наречен Далчев.

Наистина Далчев е цял свят. Цял космос. И този космос е побран само в една-единствена книжка. Както при Ботев. Както при Дебелянов. Убеждавам се — големите поети не пишат много...

След младостта, в която „денят изгряваше и утрото изкукуригваше на двора“ и в която „за да виждам ясно сънищата, аз си лягах с очила“, идва зрелостта на книгите:

*До мене ти не стигна никога,  
о, зов на любовта,  
и аз загубих зарад книгите  
живота и света!*

После идва Париж със своите снегове и нощи, със своите гладни носачи на реклама, със самотата. Колко страшна трябва да е била тая самота!

*Прекарам ли ръка по своя образ,  
ръката ми ще почернее мигом.  
Не знам дали това не е от мрака  
или от нощите, прекарани без сън...*

... Това е поетът, който ми е повлиял най-силно. Но той не може да не влияе. И не само на мен, а на няколко поколения. Защото неговите стихотворения — малко на брой — са грамадни по атмосфера, по светоусещане. Ненапрасно и други са ми казвали, че след като ги прочетат, вече не могат нищо да напишат! Далчев е изчерпал всичко, видял го е преди тях, написал го е.

Откъде иде това чувство? Мисля, от две неща: от простотата и от философската предметност на този поет. Той е свръхземен, свръхпрост. Неговата мъдрост е животът. И затова, макар всички да се влияем от него, той си остава неповторим.

Пиша за него, а пред очите ми се въртят бели варосани болници, стари моми предачки, носачи на реклама и врати, които скърцат и казват: „Добър вечер! Минете, господине!“ Върти се светът, събран като в онова огледало, което хамалинът носи на гърба си...

След единствената си книга той мълча години наред. Не написа нито ред. И от това мълчание излезе „като от гроб“. Възкръсна. Възкръсна само с един-единствен цикъл стихотворения, написани 33 толкова години. Но нека му бъдем благодарни за това мълчание! То роди светлия цикъл „Среща на гарата“, роди едно от най-хубавите стихотворения за родината:

*Не съм те никога избирал на земята.  
Родих се просто в теб на юлски ден във зноя,  
Аз те обичам не защото си богата,  
а само за това, че си родина моя.  
И българин съм не заради твойта слава*

*и твоите подвизи, и твойта бранна сила,  
а зарад туй, че съм безсилен да забравя  
за ослепените бойци на Самуила.  
Да търси който ще във теб сполука бърза  
и почести, и власт със страст една и съща!  
Страданието мен по-силно с теб ме свързва  
и нашата любов в една съдба превръща.*

## КОНСТАНТИН КОНСТАНТИНОВ

*„Над всичко е лазурно-матовото сияние на Сините камъни, което ще даде истинския колорит на дните ми, от първия до последния.“*

С това сияние започнаха и моите дни. От първия. Не знам дали последният ще залезе пак там, под това сияние, но неговата светлина ще ми свети до гроба. Както и светлината от името на Константин Константинов.

Не само в книгите, в самата личност на този голям българин има някаква обаятелна простота. Имал съм няколко щастливи случая да седя на една маса или на един балкон с него и винаги тази простота ме е омайвала. На пръв поглед тя не личи. Една привидна каменност се мъчи да я скрие, но не може. Простотата е непобедима! Тя избива и под най-каменните черти, с които често пъти се мъчим да я заличим.

А защо той се е мъчил да я скрие? Може би защото всички големи личности се мъчат да скрият таланта си. А простотата е талант.

Колко ли болки има този човек, за да иска така старателно да ги прикрие? Но нека не ровим болките! Те принадлежат само на този, който ги носи, и никому другиму...

Само ще кажа нещо, което сигурно мнозина знаят, но не са му отдавали необходимото значение. Константин Константинов освен писател през целия си живот е бил съдебен чиновник, адвокат или съдия. Всичко написано и преведено е излязло изпод перото му след пет часа подиробед, когато съдебните зали, изповедите на виновните и протестите на праведните са стихвали около него. Само около него, но не и в самия него! Той е продължавал да живее със съдбите на хиляди грешни и праведни и да ги съди или оправдава по своите сърдечни закони. Работа, която изранява до кръв душата, но в замяна на това ѝ дава благодатта на словото. А тази благодат е нещо неоценимо,

някакъв вълшебен ключ! Ключ към прозрението. Ключът, който се нарича език. Нали самият Константин Константинов пише:

„...дълбоката същина на един народ не лежи нито в земята, която населява, нито във вярата, която изповядва. Повече от всичко друго тя е неговият език.

Езикът — ето нашата най-истинска и безсмъртна родина...“

И по-надолу:

„Затова и другото име на книгата е *освобождение*“.

Благодаря ти, слововаятелю, за това освобождение! Благодаря ти и за големия „Път през годините“, и за оня Егзюпери, който ми даде! Защото освен своите собствени книги, ти преведе за мен и много други от чужд на мой език! А за да преведеш някого, значи да влезеш в неговия свят и да заведеш и другите в него... Благодаря ти, загдето пръв ме запозна с един от най-големите ми приятели, „Малкият принц“, и ме заведе в неговия тъжен и мъдър свят!

Бъди жив и здрав и яко някога се загубим с Принца по тази голяма земя, кажи ми, припомни ми, че той се е върнал...

## СТАЯТА МИ Е ПЪЛНА С ХОРА...

Стаята ми е пълна с хора. Чувам гласовете им. От различни времена, на различни езици. Не всичко долавям и не всичко разбирам, защото между нас е времето. И все пак не съм сам.

В душата ми като в класна стая са наредени образите им. И никакъв вятър не може да ги обрули оттам! Жени и приятели ме напускаха, вери и символи си отиваха, само те — не!

Само вие, свидни мои, чиито силуети изрязах не от черна хартия, както оня кръчмарски художник, а от своята собствена плът, останахте, за да бъдете по-близо до мене!

Останахте, защото не мога без вас!

Бъдете благословени!

Източник: [Словото](#)

**Издание:**

Дамян Дамянов. „Живей така, че...“ — април-декември 1968 г.



# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.